

ECO-SCHOOL

Obrazovna mreža za ekološki svesni, održiv život

Dokumentum címe	Društvo i okolina
Naslov projekta	ECO-SCHOOL - Obrazovna mreža za ekološki svesni, održiv život
Akronim projekta	ECO-SCHOOL
Broj projekta	HUSRБ/1602/32/0213
Tip dokumenta	Materijal za obuku
Autori	Igor Kiš
Urednik	Silvia Šulc Barta
Očekivani rezultati	Širenje znanja javnosti u temi okolina, zaštita okoline i poznavanje društva
Dostupnost materijala	Interni materijal koji mogu koristiti partneri u projektu

Projekat sufinansira
Evropska unija

1

Dobili susedi
stvaraju zajedničku
budućnost

Društvo i okolina

Uvod.....	4
Okolina - definicija koncepta.....	5
<i>Veza čoveka i okoline</i>	6
Stanje sredine i ljudske delatnosti.....	8
Cilj zaštite okoline i prirode.....	10
Ekologija, ekološke intervencije u Srbiji sa posebnim osvrtom na Vojvodinu.....	13
Potrošačke navike.....	17
Zaštita životne sredine u javnosti i medijama.....	19
Zaštita okoline u praksi.....	21
27.....	24
Korisni linkovi.....	26
Sažim glavnih tačaka.....	26
Samokontrolni test.....	27
Literatura.....	29

Ciljevi edukacije <i>Znanje, sposobnosti, kompetencije koje se mogu steći tokom usvajanja modula.</i>	Nakon čitanja ovog modula znaćeš kako utiče društvo, odnosno čovek na prirodu odnosno na okolinu. Osim toga, šta utiče na promenu u našem okruženju, i ti kako bi to mogao promenuti.
Potrebno vreme <i>Približno vreme za usvajanje modula</i>	Za usvajanje upoznavanja ovog modula, ispunjavanje zadatka, odnosno za čitanje studije na kraju modula, potrebno je otprilike 2x45 minuta u tri navrata.
Raspored <i>Napredovanje u modulu, predavanje materijala.</i>	Preporučeno napredovanje u modulu prema opisanom redosledima. Prvenstveno predavanje teorije, eventualno svojim primerima, dopunjeno mesnim dobrim primerima. Dalje informacije u delu „Korisni linkovi“. Potom prikazivanje praktičnih primera i studija. Posle edukacije, izvršavanje modulskih zadataka i samokontrolni test.

Uvod

Ekologija – ako izgovorimo ovu reč, zvuči pomalo otrcano, moderno ali istovremeno i amortizovano. Pomalo se čini, da je danas svako eko, zelen i zaštitar prirode i okoline. Ali sa druge strane vase stalno slušamo o zagađenjima. Čas jedna reka, čas more, čas hemikalije kojima se tretiraju oranice i mogli bi još da nabrajamo. Pa gde je onda greška? Svako štiti okolinu, ili niko je ne štiti? Ili samo neko od nas? Možda je i ne možemo štititi jer ne znamo kako treba? Ili možda i nećemo? Bezbroj pitanja luta u meni u vezi ovoga, i sa pravom i u dragom čitaocu.

I u ovom materijalu, i kada izađemo na ulicu, ili čitamo dnevnu štampu, otkrivamo da veza između čoveka i okoline nije harmonična, da sa zagađivanjem okoline ima ozbiljnih problema. Ovaj proces i/ili ovo stanje je već neko vreme neodrživo. Dobro rešenje bi bilo, da dovde nismo ni stigli, sve ostalo je samo lečenje simptoma. Za to, da stvarno svesno i savesno pristupimo ovoj stvari, treba da prihvatimo pomisao, da ovu Zemlju nismo dobili u nasledstvo od dedova, nego u zajam od unučadi. Nemojmo razočarati generacije koje nas prate.

Okolina – definicija koncepta

I tu reč – okolina, tako reći svaki dan čujemo. Ali šta je naša okolina? U izvesnom smislu skoro sve, počevši od neposrednog okruženja, kao npr. naša soba, kuća, dvorište, pa sve do naše planete. Ako kažemo okolina, čovek ne razmišlja ni u suviše malom, ni u suviše velikom. Obično pomislimo na neko zelenilo, na nama najbližu zelenu površinu ili na nešto plavo, nama najbližu vodenu površinu. Ali mi sada vas pozivamo da kopamo malo dublje.

Čovekova okolina je svet, koji nas okružuje, u kojem živimo svakodnevne i vršimo dnevne aktivnosti. Ova okolina je u pogledu svoje prostorne rasprostranjenosti praktično skroz identična sa živim svetom, sa biosferom, koji obuhvata onaj deo zemljine kore (litosfera), vode (hidrosfera) i vazdušnog omotača (atmosfera) koji nastanjuju živi organizmi.

Naša okolina dakle sadrži žive i bezživotne, prirodne i veštačke sastavne delove. Prirodni deo okoline je onaj, koji nije stvoren uticajem čoveka, a veštački deo je stvoren od strane čoveka. Najvažnije elemente okoline Moser-Pálmai (1984) grupiše po niže navedenima:

1. Zemlja:

- Temelj
- Mineralno bogatstvo
- Pećine
- Plodna zemlja, tlo
- Reljef

2. Voda:

- Podzemne vode
- Površinske vode

3. Vazduh:

- Atmosfera: gornja i donja

4. Živi svet:

- Biljni svet (šume, livade, trščaci, poljoprivredno bilje)
- Životinjski svet (zaštićene i nezaštićene divlje i domaće životinje)
- Mikroorganizmi

5. Pejzaž:

- Zaštićena prirodna oblast
- Nezaštićena kulturna oblast

6. Naseljena okolina:

- Naseljeno područje
- Industrijske zone
- Poljoprivredna naselja
- Saobraćajnice

Veza čoveka i okoline

Ako pročitamo gornji podnaslov, svako se seti jedne slike. Ne iste slike, nego svako druge, kako mi (čovek), dolazimo u kontekst sa prirodom. Imamo li eventualno takav doživljaj kada smo stupili u kontakt sa njom. Ali postavlja se pitanje, da li smo u kontaktu sa njom samo onda kada otkinemo jedan cvet, kada bacimo nerazgradivu plastiku ili i inače?! Recimo i sada, dok čitamo ove redove? Svakako, sve naše manifestacije, otkucaj srca, disanje, pokret tela, sve to je veza sa majkom prirodom, sa okolinom koja nas okružuje. Biosfera je okolina, koja određuje fizičko i/ili biološko i/ili duševno postojanje i društveni razvoj čovečanstva. Za nas, do sada jedina poznata forma života je na Zemlji moguća samo ako je biosfera u stanju da „obezbedi“ sve potrebne uslove za to. Kvalitet uslova se sa „razvojem“ života, širenjem „civilizacije“ u velikoj meri menja, odnosno usled brzog i nepravilnog korišćenja opada.

Mnogi istražuju prave razloge, korene problema, jer sve je vidljivije da je menjanjem i propadanjem stanja okoline celo čovečanstvo dospelo u krizu. Problem jedinstva prirode i čoveka se može rešiti samo globalnom analizom situacije, izradom dugoročne strategije i oblikovanjem svesti. Za to je potrebna međunarodna sloga, i novi pogled u slučaju pojedinih zemalja, zajednica, pojedinaca.

Osnovna radionica ljudske kulture je porodica, nju prati škola. Tu treba prvo napraviti reda, jer roditelji i škola, pedagozi pripremaju, zasnivaju budućnost, oni treba da vaspitaju decu i omladinu na novi pogled. Tu ima ulogu i naš projekat. Ekološko vaspitanje je proces za ceo život. Suština: takvo preoblikovanje čovekove delatnosti i razmišljanja i primena takvih tehnologija, koji su saglasni sa prirodom. Ovaj zadatak su u stanju da izvrše samo ljudi koji su od malena odgajani u ovom duhu.

Tokom razvoja harmonije čoveka i okoline treba imati u vidu tako, da vrednosti održivog razvoja dovedemo sve više u prvi plan.

Beleška na detaljan način prikazuje vezu društva i sredine, sistem ciljeva i sredstava, najbitnije pedagoške principe i mogućnosti ekološkog vaspitanja. Mnogostranim otkrivanjem činjenica

naglašavam holistički način gledanja i stvaranje ekološki i svesnog pogleda, čija je suština da je sredina sistem od mnogo spojenih faktora u kojem nema nebitnih elemenata.

Naglašavam da poznavanje činjenica i spojeva o sredini nikada ne može biti zaključena, jer se stalno menja. Kod dece nije bitna količina teorije, nego u prvom redu praksa, i uticaj uzora odraslih. Ovaj uticaj može postati samorazvojna snaga koja čini osnovu ekološkog odraslog, koji pazi na sredinu.

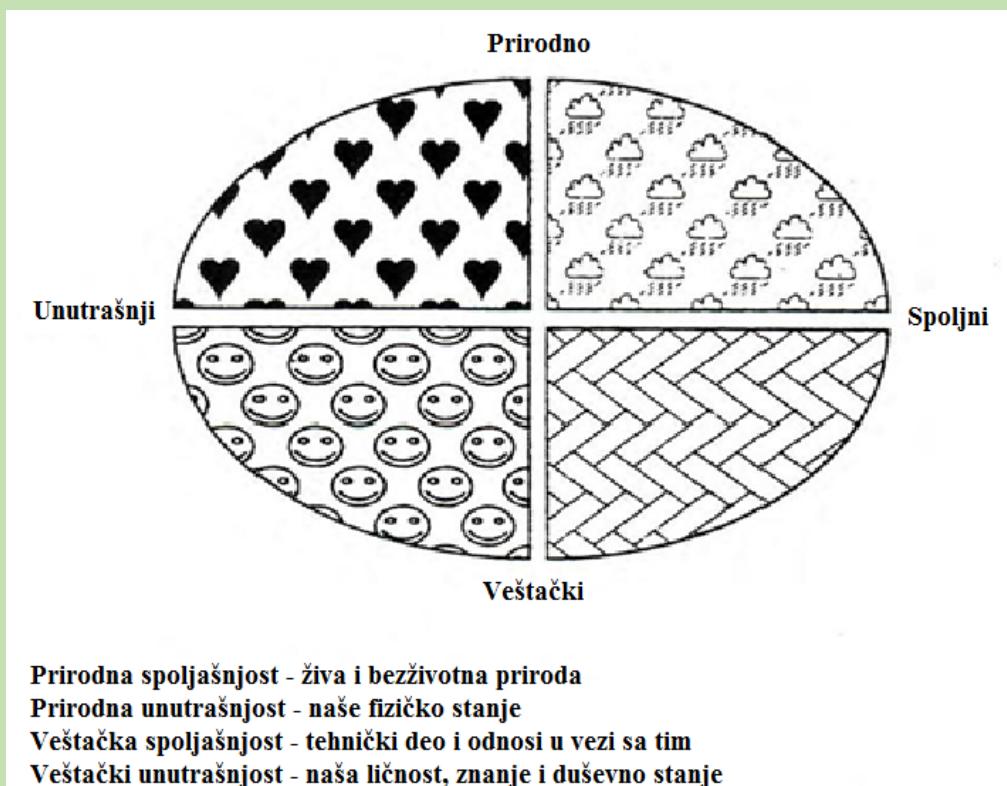
Stanje sredine i ljudske delatnosti

Okolina, koliko god čudno zvučalo, nije objektivna kategorija. Živa i bezživotna sredina čoveka i te kako je relativni pojam. Razmišljenje svakog čoveka se zasniva na ličnom sistemu vrednosti, koju smo „stekli” tokom socijalizacije. Na osnovu toga odlučujemo. Postupci su uvek, u svim okolnostima u uzajamnom uticaju sa okolinom. Uzajamni uticaj na prirodu može biti negativan, pozitivan ili neutralan. Odluke uvek donosimo mi, pojedinci. Sredina će se oporaviti usled mnoštva individualnih delatnosti. Svakoj delatnosti pripada zaštita sredine, što je čovekova stvar: znači odgovorno vladanje prema prirodi. Ekologija je društvena delatnost, koja je usmerena na sprečavanje, eliminisanje ili umanjenje štete učinjene od strane ljudskog društva, od nas samih. U centru ekološke delatnosti kao „sistem” stoji biosfera. Ekološka delatnost se najpre fokusira na prirodna područja i divlje vrste. U centru ekoloških aktivnosti je čovek. Ova aktivnost se fokusira odlučujuće na štetne uticaje drugih ljudskih delatnosti dakle na poljoprivredu, industriju, saobraćaj i naselja.

Dakle, i mi smo sastavni deo okoline. U okolini nam je životni prostor odakle obezbeđujemo uslove za život. Kuti Ištvan i njegova supruga u jednoj studiji celu okolinu po rasporedu prirodnog i veštačkog, spoljnog i unutrašnjeg, podeljenu na četiri dela, prezentuje na sledećem crtežu:

Ekološka nauka ispituje sledeće:

- Pod kojim uslovima je održiv zajednički sistem živih bića i bezživotne sredine u biosferi;
- Spoljne uslove života i njihov uticaj;
- Reakcije, uzajamni uticaj i prilagođavanje živih organizma.

Predmetni sistemi ekoloških ispitivanja su ekosistemi. Ova pojam znači celinu živih zajednica, koje su se razvile na neorganskim materijalima datog životnog mesta, koje u spoju i međusobno se uslovljavajući, obrazuju ekosistem najvišeg stepena, biosferu. U ovoj geobiološkoj celini se odvijaju promene u kojima se spajaju procesi stvaranja mineralnih materija i života, zato se živa i bezživotna materija ne možemo razdvojiti.

Cilj zaštite okoline i prirode

Primarni cilj zaštite okoline: osiguravanje opstanka čovečanstva uz odgovarajuće uslove života, dalje, zaštita mineralnog i duhovnog bogatstva. Ekologija ne može biti delatnost samo odbrambenog karaktera, jer znamo, da je napad najbolja odbrana, nego može biti takav planski razvoj sredine, koji oblikuje okolinu prema našim potrebama.

Ekološka pedagogija uči da je sve vrednost što priroda daje, šta dobijamo od prirode. Među te vrednosti spada i čovek, zajedno sa svojim „ostvarenjima“. Vrednošću se smatra i svaka veštačka stvorevina: duhovna bogatstva, rezultati na području obrazovanja, tradicionalna kultura isto kao i ostvarenja predmetne sredine.

Od najbitnijih zadataka ekološke pedagogije je da jača spontano interesovanje i radoznalost prema pojavama u svetu. Da ohrabruje osećaj da smo i kao doce celina sa svetom. Da smo mi sami svet. Važno je da težimo suživotu sa našim bezživotnim i živim komšijama, pridržavanju zakonima prirode, što je moguće manjoj šteti. U interesu toga je potrebna promena pogleda, na ponovno razmatranje odnosa prirode i čoveka, naročito za gradskog čoveka..

Budimo hrabri pokazati svojoj deci, jedni drugima veća – manja čuda, otvorene ili prikrivene lepote prirode. Učimo ih, učimo jedni druge! – na stare i nove norme ponašanja. Recimo na to, da je lomiti rascvetale grane sa bilo kojim razlogom, jednostavno varvarizam. Objasnimo svojoj deci, da se rodija i lastavičija gnezda ne smeju se dirati. Zaštita prirode treba da se proširi na celinu kosmosa: od travke

do beskonačnosti vasione.

Verujmo u to, da je zajedničko preživljavanje hiljadu lica prirode značajno bogatstvo naše ljudske biti i iako skroman, ali jako bitan doprinos danas tako poželjnom preobražaju pogleda. Zato se skreće pažnja i na Rodinovu opomenu, koji je i moto poglavlja.

Najvažnije oblasti ekologije prikazujemo na sledećem crtežu (Moser 1994).

Tokom ekoloških aktivnosti treba odgovoriti na tri osnovna pitanja: šta, od čega i kako treba zaštititi?

Na prvo pitanje je najjednostavniji odgovor: čoveka, odnosno njegovo prirodno i veštačko okruženje koje smo opisali u prethodnom poglavlju.

Odgovor na drugo pitanje: čoveka treba zaštititi od raznih štetnih uticaja kao npr. otpada, buke, štetnih zračenja, od mnogo ili malo svetla, topote, mirisa, erozije, prekomerne razmnožavanja ili izumiranja živih bića, razbojničkog gazdovanja mineralnim bogatstvom, živčanog preopterećenja, štetnih uticaja na psihu itd. Zaštita čoveka ujedno znači i zaštitu cele okoline.

Treći odgovor je najsloženiji, jer treba uzeti u obzir ne samo prirodno naučna – tehnička rešenja

problema, nego i brojne druge faktore. Za eliminaciju štetnih uticaja na okolinu postoji bezbroj načina.

To su na primer:

- Razna tehnička rešenja
  - Smanjenje štetnih emisija na izvorištu (separacija prašine, prečistači kanalizacionih voda, tehnologije sa malo otpada).
  - Sprečavanje prolaza i pretvaranja štetnih emisija (gradnja visokih dimnjaka, sadnja šuma, stvaranje mreže za detekciju).
  - Korišćenje zaštitnih sredstava (gas maske, čepovi za uši, zaštitni premazi).
- Obezbeđivanje privrednih i pravnih uslova
  - Zasnivanje privrednog intresa zbog rentabilnosti ekoloških ulaganja.
  - Stvaranje odgovarajućih ekoloških zakona i pravila i pridržavanje istih.
- Oblikovanje pogleda koji voli okolinu
  - Zasnivanje i razvoj ekološke kulture.
  - Pomaganje ekološki svesnog i ekoprijateljskog vladanja i stila života.

Nabrojani faktori nisu isključivi, nego deluju zajednički, jer iz celine okoline proizilazi da prevenciju, razotkrivanje i eliminaciju štete može vršiti samo uz kompleksni ekološki pogled.

Nije sporna činjenica da problem ekološke kulture treba tretirati kao duštvene. Naselja, pogoni, škole, oblačenje, stanovi, ponašanje svedoče o našoj ekološkoj kulturi (ili nedostatku istih).

Ovi znakovi često puta pokazuju mračnu sliku. Neurednost, smeće, na puno mesta i mnogima ne bode oči, ne smeta na radnim mestima, mestima stanovanja, u stanovima, na ulici i svuda. Na ovom polju dug tereti i prosvetu uprkos tome što možemo služiti i sa bezbroj inicijativa i dobrih primera o kojima će biti reči u narednim poglavljima.

Sadržaj ekološkog vaspitanja.

U istoriji čovečanstva je uvek bilo prirodnih, društvenih, ekoloških katastrofa. Čovečanstvo nije samo pri kraju dvadesetog veka došlo u situaciju da prepozna ekološku pretnju civilizaciji, ljudskom društvu, životu.

Svaka nauka traži svoje mogućnosti za rešavanje ekoloških problema. Pedagogija je prepoznala to da je jedna od najvećih problema u nama: navike, atitudi, sistem vrednosti često nas sprečavaju da stvorimo harmoniju umesto disonancije. Zato treba da se obratimo najosetljivijem i najsnažnijem faktoru, ljudskom izvoru snage, tražeći alternativne mogućnosti rešenja krize. Jedno od tih je ekološko vaspitanje.

Ekološko vaspitanje je sve-društveni proces širokog luka, obuhvata školske i vanškolske obrazovno vaspitne situacije. Pojavljuje se u medijama, reklamama, umetnosti, ima uticaja na najrazličitija područja kulture, privrede, politike i državnog upravljanja. Ekološko vaspitni uticaj imaju: predmetna kultura, građevinarstvo, energetska privreda, javni saobraćaj i još mnoge druge društvene sfere.

„Ekološko vaspitanje pomaže da popusti pritiskujuća pretnja uzrokovana od strane civilizacije, da jača odgovornost za uništavajući i samouništavajući način života, da nam vrati pravi smisao života i da nas vrati pravim vrednostima ljudskog postojanja.” (Havas 1993)

Krajnji cilj je da Zemlja ostane planeta života. Za to je potrebna pozitivna promena pravca tekućih procesa koju možemo očekivati samo od jedne dubokosežne promene gledišta, koji ide zajedno sa širokokružnim prihvatanjem sistema paradigme.

Ekologija, ekološke intervencije u Srbiji, sa posebnim osvrtom na Vojvodinu

Septembra 2006 godine Srbija je prihvatile novi Ustav, u kojem je ekologija dobila važnu ulogu, unutar toga pravo na zdravu okolinu i na informisanost o njenom stanju za sve građane.

2007 godine Vlada Republike Srbije osniva Ministarstvo za ekologiju, čiji su najvažniji zadaci:

- priprema strategijske dokumente, planove i programe.
- priprema geografskih karata i istraživanja usmerena na održivo korišćenje prirodnih resursa i zaliha vode.
- zaštita od ionizirajućeg i nejonizirajućeg zračenja, hemikalija, otpada i opasnih materija nastalih tokom proizvodnje, odnosno njihovog transporta, skladištenja i smeštaja.
- prekogranična zaštita od zagađenja vazduha i vode odnosno kontrola kretanja otpada
- monitoring ozonskog omotača i meteoroloških promena,

- ekološke intervencije u građevinarstvu,
- nadzorna kontrola ekologije i održivog razvoja,
- jačanje međunarodne saradnje.

Završen je dokument sa naslovom: Nacionalna Strategija zaštite okoline, koji predviđa kratkoročne (2006-2010) i dugoročne (2011-2015) zakonodavne i institucionalne reforme u pravnom sistemu ekologije. Srtategijski cilj Srbije je priključenje EU, za šta je potrebno postepeno usaglašavanje zakonodavstva sektora sa direktivima EU, i sa Evropskim i međunarodnim standardima. Strategija koja je na snazi u Republici Srbiji odgovarajući principima EU, sa pripremnim karakterom tematizira i programira obuhvatne ekološke ciljeve zemlje. Istovremeno planiranje regionalne ekološke strategije, na nivou pokrajine i opštine se samo delimično prilagođava ovome, zato na brojnim mestima nedostaju principne i konkretnе pravne regulative, uz pomoć kojih bi pogranično područje Srbije u kratkom roku moglo ostvariti zajedničku ekološku politiku sa regionima koje su već članice (Mađarska).

Ova „vremenska razlika” uzrokuje teškoće pri saradnji u ekološkom sektoru, odnosno teškoće i dileme oko stvaranja pogranične ekološke strategije.

Članstvo u Evropsku Uniju za Srbiju – tako i za vojvođanska naselja, znači nove zadatke i mogućnosti, i to, između ostalog:

- Upoznavanje ekološke politike Evropske Unije
- Razvoj institucija
- Investicioni zadaci i programi

- Razvoj sistema ekoloških javljanja
- Podizanje ekološke svesti stanovništva
- Obezbeđenje pristupa ekološkim informacijama
- Razvoj mreže NATURA 2000
- Uključenje u saradnju Evropskih ekoloških regija
- Ostvarivanje Ekološkog Akcionog Programa Evropske Unije (KAP)
- Aktivno učeće u programima Evropske Ekološke agencije (EEA)

Kratak opis geografskog područja

Oblast se prostire uz Srpsku – Mađarsku granicu. U suštini jedinstveno, kultivisano, poljoprivredno područje, koje preseca samo državna granica.

Po topografiji je ravnica, potiska aluvialna ravnica sa finim rečnim nanosima, muljem, peskom, lesom, crnicom.

Klima je stepska kontinentalna, po padavinama područje spada u suvlje regije Karpatskog bazena, ovde se odlučujuće manifestuje i isušuje. Po stručnjacima jednom delu nizije preti potpuno isušivanje. Istovremeno peščane dine koje se sele po ovom delu, nisu nove, čak šta više. Peščara je po njima i dobila ime. Razloge isušivanja treba tražiti u pogrešnom ekološkom i agrarnom gazdovanju, delom su prirodni, delom ljudski.

Uopšteno se može reći da je region relativno bogat prirodnim blagom.

Među prirodnim izvorima snage treba pomenuti da se na trećini pogranične regije srećemo sa najkvalitetnijim tlom, koje i daje poljoprivredni karakter područja, doprinosi razvoju poljoprivrede i industrije hrane. Vodena slika područja je raznolika. Značajan izvor snage su Dunav, Tisa i reke koje se ulivaju u njih, mrtvaci, jezera i zaštićene oblasti.

Reka Tisa između Starog i Novog Bečeja

Na kvalitet vode dve najveće reke, značajno utiče zagađenost vodotokova susednih država. Neprečišćena kanalizaciona voda je već uzrokovala katastrofu, zato treba posvetiti posebnu pažnju tretiraju neprečišćenih ili ne dovoljno prečišćenih komunalnih i industrijskih otpadnih voda, odnosno zagađenih voda koje se slivaju sa poljoprivrednih površina.

Opasnost od poplava je periodična ali krije ozbiljan problem. Sistem zaštite je u nekim područjima zastareo ili nepotpun.

Na značajnom delu regiona unutrašnje vode uzrokuju povremenu brigu, od čega trpi ne samo poljoprivreda nego i stanovništvo.

Nedostaci u manipulisanju otpadom znače izvor opasnosti u pogledu podzemnih voda. Za područje je karakteristično tonjenje nivoa podzemnih voda, zajedno sa tim da su se ispod naselja stvorili „bregovi“ kanalizacionih voda. Slojevite vode su za sada dobrog kvaliteta ali zaštita baze pijače vode je opravdana.

Područje raspolaže sa značajnom eksplorativnom zalihom termalne vode, izvorima mineralne i lekovite vode.

Prilikom provere kvaliteta vazduha se može ustanoviti da region spada u srednje zagađenu kategoriju. To proizilazi iz toga, da zbog prenage poljoprivrede, industrija ne znači opasno ekološko opterećenje.

Treba dodati da je saobraćaj, kao zagadivač vazduha i bukom sve značajni. U ovom pogledu su gradovi, saobraćajne petlje, mesta pored auto puta, industrijske zone odnosno granični prelazi najugroženiji.

Današnji položaj ekologije u Srbiji pokazuje karakteristike kao u Mađarskoj za vreme promene režima. U prošlosti je ekologija bila sekundarno pitanje, uvek je prisiljavana u senku industrijskog razvoja. Buđenje sad počinje. U interesu spasenja ekoloških vrednosti i ljudske sredine, u toku je pozitivni proces u kojem je sustizanje zaostatka najvažniji zadatak. Analizirajući opšte ekološke brige, na brojnim područjima je potrebna intervencija, posebno u tretiranju kanalizacionih voda, gazdovanju otpadom, zaštiti tla i razvoju infrastrukture.

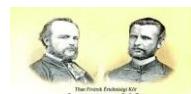
Potrošačke navike

(Izvor: Poznavanje ekološke održivosti, Poljoprivredna stručna Uprava, Uprava za nadzor i sistematizaciju 2011)

„Održivi razvoj je takav razvoj, koji zadovoljava sadašnje potrebe s tim da ne ugrožava šansu budućim generacijama da i oni zadovolje svoje potrebe.“(Odbor za ekologiju i razvoj Ujedinjenih Nacija).

Tržišnu privredu 21. veka i njegov organski deo, potrošačko društvo održava to što proizvodnja velikim intenzitetom gura na tržište nove proizvode, a potrošači sa bar istim intenzitetom zamenjuju svoje stvari na nove. Zašto su ljudi podložni na to, skoro bez razmišljanja? Kakve su posledice takve forme ponašanja?

U društvenim naukama su prvi put primetili Máté-efekat. Ime pojave je preuzeo sociolog Robert Merton iz Biblike, iz Matejevog jevanđelja „Onaj koji ga ima, je dat“. Celi citat: „Onaj koji ga ima je dat, onaj ko nema, od njega će se uzeti“ (Mt 25.29). Drugačije: Puno će biti još više. I danas se vodi velika rasprava o ovome među naučnicima društvenih nauka i među ekonomistima. Može li se to promeniti ili ne? Treba li se umešati ili ne? I ako da, onda kako? Ima ko kaže da je previše sirotinjske – politike, ima ko tvrdi suprotno.

Nije fotomontaža – susret siromaštva i bogatstva u Mexikogradu

Pojavom i pričvršćivanjem tržišnih odnosa (to se u Mađarskoj dogodilo posle 1990 godina, a u Srbiji posle 2000 - ih godina), promenili su se proizvodne i potrošačke navike ujedno sa tim i njihov uticaj na sredinu. Na potrošačkoj strani, sa jačanjem privrede, pojatile su se rasipničke, energetsko zahtevne potrošačke navike, slične kao u Zapadno – Evropskim zemljama, koje idealno prevazilaze stvarne potrebe. Kupovina i potrošnja su postali statusni simbol i ljudi to čine skoro bez razmišljanja. To je bila društvena, ujedno i psihička reakcija na promene, neka vrsta mehanizma. Ovdašnji stanovnici su takođe bili prilično podložni kupovini novih proizvoda, odnosno reklamama koje se na to odnose.

Značajan deo stanovništva bi odmah isprobala ako vidi nešto novo na televiziji.

Hipermarketi, plaze i potrošački centri koji se od 2000 godina pojavljuju u sve većem broju, ne utiču pozitivno na oblikovanje potrošačkih navika i uzora. Evropski Akcioni Plan za održivu proizvodnju i potrošnju naglašava rastući značaj trgovačkog sektora u oblikovanju potrošačkih navika. A po stručnjacima i stručnoj literaturi nije sporno da hipermarketi reklamama manipulišu potrošačke navike. Treba napomenuti da je za sve lance karakteristično da vrše ekološka ulaganja, odnosno organizuju pokrete sa društveno socijalnim ciljem. Istovremeno deo ovih delatnosti i pokreta spada u kategoriju „farbanje u zeleno”, ali ne donosi značajne promene i reforme. Veliki deo potrošača je izrazito cenovno osetljiva, kvalitet proizvoda, njegov uticaj na zdravlje su tek sledeći kriterijumi.

Zaštita životne sredine u javnosti i medijama

U prethodnim poglavljima smo pregledali teoriju veze između ekologije i društva u regionu, Srbiji i Mađarskoj i u širem krugu. Secirali smo istorijske, zakonske pozadine, bilo je i studijske situacije, ali nije sigurno da smo pristupili kako treba, nije sigurno da je dovoljno interesantno i privlačno. Ići ću

korak dalje, nije sigurno da javno mnenje i/ili medija (kao neko ko ima veliku ulogu u stvaranju javnog mnenja) dobro servira ovu ekološku stvar. Ima grešaka. Takvih grešaka o kojima široki društveni slojevi misle da je dobro, da nas približavaju rešenju, međutim imaju baš suprotan efekat. Na šta mislim ovde? Jedno od najrasprostranjenijih narativa u vezi sa ekologijom, koju gotovo svakodnevno čujemo, da je „gotovo, kraj, tu je kraj sveta, umiremo, za sve je kasno”. E pa sada to u ovoj formi nije istina, sa jedne strane jer nam već 40 godina guraju na to u lice (tiho ču da primetim, sa malo uspeha), sa druge strane zato što od nas malo ko može da zamisli da sutra neće izaći sunce. Drugi oblik takvog manifestovanja, što nije obavezno greška medija, ali učestvuje u serviranju, je onaj nasilni uglavnom liberalni nastup, kada se vezujemo lancima za sve i svašta. Ove forme manifestovanja nisu donele željeni uspeh. Ne dovodim u pitanje dobru nameru ovih ljudi, ali njihov sistem sredstava da. Drugim rečima, oni možda žele dobro, ali ne ispravno. A štetno je i u pogledu ekološkog vaspitanja, jer nazaduje manje atraktivne ali mnogo racionalnije ideje i inicijative. Ekologija kao pokret, svoj „aktivni život” je počela da živi u doba industrijske revolucije, onda je krenula na svoj samostalni put. Industrijska revolucija, preko toga što je oblikovala tehnokratski životni pogled, koji i dan danas živimo i preko toga što nas je navela da povezujemo da smo na vrhuncu i tehnologija sa kojom raspolažemo ta, koju smo tražili hiljadama godina, donela je i druge rezultate, ili bolje nusproizvode kao što je zagađenje sredine. Jedno vreme oko stupanja na mesec, stvoren je konsenzus, koji je sugerisao da pobedujemo prostor, vladamo vremenom, ni razdaljine više nisu razdaljine... Izgradićemo sebi svet kakav hoćemo. Koji će biti dobar.

I tu je nastupila ekologija. Naime, čovek je počeo da primećuje da ne ide sve kako bi on to želeo, nije sve tako lepo. Primetili smo da se prikrala greška u mehanizmu. Izumirale su životinjske i biljne vrste, dešavalо se sve više prirodnih katastrofa. I umesto da smo pokrenuli sistematske promene samo smo trčkarali sa „kutijom za hitnu pomoć” i lečili simptome. Ono na šta nas je naučio razvoj one tehnologije i promena „modernih” društva, mi smo zavoleli, to nam je postao najvećim neprijateljom, pre nismo mogli ni da uživamo. To nije ništa drugo nego nusproizvod potrošnje i potrošačkog društva, udobnost. Okrenuli smo se prema unutra, koncentrisali smo se samo na sebe i socijalizovali se u jednom instant svetu. Ali nismo primetili da pravila igre u tom svetu ne pišemi mi.

Ako gore navedene dileme malo smestimo, onda možemo doći do odgovora, do rešenja. Šta uzgred nije neki komplikovan proces, koji leži tu tako reći, ispred nogu. Mi ljudi moramo da se vratimo korenima. Pod tim ne mislim na to da se odjednom svi uselimo u glinene kuće i jurte i da se svi bavimo poljoprivredom, jer je to danas već nemoguće i neizvodljivo, ali kako ekolozi kažu, treba da se vratimo porodicu, na njihovom jeziku priroda i treba da se vratimo u svoj dom, što je sama Zemlja. Na kakvo ču toga postoji više odgovora i ni jedan ne isključuje postignuća modernog sveta. Jer sunčani paneli i elektrane na vetar su isto toliko korisni kao kompostiranje, i dok su prva dva moderan

odgovor, treći je tradicionalna tehnika ali i danas primenljiva.

Zaštita okoline u praksi

Greh bi bio ovakav materijal dati iz ruke, a da ne damo ideje, predloge kojima možemo služiti i stvar globalne ekologije. Ne donosim ovde velike svetske stvari, nego one kojima i mi svakodnevno možemo doprineti čistoj, zdravoj sredini da je što duže i što ugodnije doživimo. Jedna od najprikladnijih stvari sa kojem se svakodnevno možemo zanimati je „gazdovanje sa otpadom“, a drugo verovatno ušteda energije. Povezani su. Oko oba su se već organizovali i pokreti. Obe stvari su takve, po koje ne treba ići u komšiluk. Svima nam je pri ruci, samo malo svesti i pažnje i možemo puno uraditi.

Šta i koliko bacamo? U EU na primer godišnje bace 35kg voća po glavi. Od toga, bar polovina je savršeno zdravo voće. Ali i četvrtina kupljenog povrća završi u smeću. Na nivou EU količina bačenih namirnica je 90 miliona tona, to je u proseku 200kg po glavi. Dakle jedna porodica za jednu godinu baci jednu tonu hrane. I to su samo namirnice. Nismo uzeli u obzir ambalažu, plastične flaše, metal i papir. Na ova i slična pitanja je osnovan Zero waste, odnosno pokret za život bez otpada. Šta oni kažu? Neverovatno jednostavne stvari, koje i ti možeš bilo kada da uradiš. Oni koji prate ovaj stil života imaju pet osnovnih pravila: odbiti, smanjiti, ponovo koristiti, reciklirati, kompostirati. Sve to na engleskom možemo nazvati pravilom pet R: refuse, reduce, reuse, recycle, rot. Šta kriju ove reči?

Odbijanje – šta odbijamo, čime štitimo sredinu? Na nabrojimo: plastične kese u prodavnicama (ponesimo tašnu sa sobom), flajere na ulici, reklamni materijal, čaše za jednokratnu upotrebu (ponesimo flašu, termos za vodu, kafu ili čaj), papirne maramice, salvete (koristimo tekstil).

Smanjivanje – kupimo samo ono, što nam je stvarno potrebno. Nije sigurno da su nam potrebne šeste patike, osme pantalone, godišnje dva telefona.

Ponovo korišćenje – ovde spadaju staklene flaše, dunst flaše, platnene tašne...dakle takvi trajni predmeti, koje možemo više puta, po prilici na više načina da koristimo.

Platnena torba prilikom sopinga

Recikliranje – možda to povezujemo sa ekološkim intervencijama, ovo poznaće najviše nas. Jedan jako važan korak. Ali ako kod prve tri obratimo pažnju, onda skoro i ne ostaje otpada za recikliranje, ali ako ipak, onda minimalno. Ovaj otpad međutim vredi selektivno sakupljati, i pomoći u njegovoj reciklaži. Jer na primer od 27 PET flakona može da se napravi polarni džemper, ili od 700 limenki jedno biciklo. Ali od recikliranog otpada se prave džakovi, kofe, kabanice, ležeći policajci, od pivskih limenki se prave lopatice ventilatora londonskog metroa i mnogo drugih stvari.

Kompostiranje – i pre je bilo reči o otpadnim namirnicama. Dakle, kompostiranje daje na ovo adekvatan odgovor. Sanduci za kompostiranje se najčešće prave od drveta i u njima se skladišti organski otpad (najčešće otpad od namirnica), čijim se biološkim razlaganjem stvara vredan humus.

Drvne lade za kompostiranje

Kao zaključnu misao ovog dela da kažem još da je ovde u prvom redu reč o smanjenju otpada i stilu života sa smanjenom količinom otpada, jer bilo bi demagoški tvrditi da se može živeti apsolutno bez otpada. Ne vredi dakle ni ovde pričati o krajnostima, nego o procesu, koracima, rezultatima i delimičnim rezultatima.

Ušteda energije je druga opipljiva delatnost, koju svako zna da odradi ako hoće. Da, ove stvari treba hteti. Jer sa razbuktavanjem udobnosnih tačaka gledišta, podložni smo da se zanesemo i zaboravimo i druge. Sa nekoliko sasvim banalnih koraka sposobni smo da smanjimo režijske troškove, ali istovremeno time, pomažemo i planeti i ako smo dovoljno oprezni i svesni produžavamo vek trajanja naših potrošačkih uređaja. Dakle, nedvosmisleno vredi! Evo nekoliko praktičnih primera:

- Ne puštaj vodu tokom pranja zuba – ne štediš samo vodu, nego i struju
- Ugasi, isključi, izvuci uređaje koje ne koristiš – ma koliko bilo neverovatno, moderni telekomunikacioni uređaji troše i na stand by – u, čak im se skraćuje i vek trajanja.
- Zameni klasične sijalice na LED – jeste da su skuplje, ali manje troše i duže traju od prethodnih.

József Stefan Fehér
Árpád Göncz

Obična LED sijalica

- Kupuj od lokalnih proizvođača – Nepotreban transport namirnica jako opterećuje okolinu.
- Ne štampaj sve
- Tuširaj se brzo
- 75% troškova domaćinstava ide na grejanje i rashlađivanje. Ako smanjimo termostat za jedan stepen, štedimo 6-10% energije, za toliko će biti manji mesečni račun.
- I veš mašina 80% energije troši na grejanje vode – ne treba sve da raskuvamo, dobri rezultati se postižu i na nižim temperaturama.

27

To nije jedan magični broj, nego jedan od poglavlja pred uključivanje u Evropsku Uniju, koje Srbija treba da ispuni. Ovo poglavlje se bavi ekologijom. Mada je obećano za 2016. godinu, ovo poglavlje još nije otvoreno. Po zadnjim informacijama, otvaranje se planira za sredinu 2019. godine. Već je i ovo pomeranje pričljivo. Verovatno je, da na polju ekologije u Srbiji nije sve u redu, zato na tome treba još mnogo proraditi.

Da vidimo probleme. Kao jedno od najvećih problema se spominje nedostatak političke volje, što praktično znači da svakidašnje političko rukovodstvo države nije sazrelo za ovaj zadatak. Ovaj deo upravljanja nedostaje iz političkih prioriteta. I ako politika ne stoji iza, onda nema ni finansijskih sredstava, ni stručnog kadra. Jer stvarno nema. Srbija trenutno troši 0,2% budžeta na ekologiju, za razvoj bi to trebalo udesetostručiti. Srbija bi trebala da uloži 15 milijardi evra u ekologiju u sledećim 25-30 godina. Trenutno se država suočava sa takvim problemima kao što je činjenica da prosečan građanin Srbije proizvede 300 kg smeća godišnje. 70%-deponija nema uslova za rad, tome se podaje preko 2300 ilegalnih deponija. Ni sa septičkom vodom nije bolja situacija u državi. Trenutno se otprilike 10% septičkih voda prečišćava sa nekom tehnologijom. Taj broj je u EU 80%. Od 44 prečistača vode u Srbiji samo 8 zadovoljava standarde EU. Po mišljenju stručnjaka, trebalo bi da bude bar 300 takvih prečistača.

Ovo poglavlje, ovaj proces, nimalo neće biti jednostavan za Srbiju. Ali mora to da odradi, ne zbog EU, nego pre svega zbog sebe i svojih građana. U ovom procesu srpski parlament treba da doneše 700 raznih pravnih akata i regulativa. To će biti preko 5000 stranica. I tek posle dolazi ostvarivanje. Treba zasukati rukave.

Korisni linkovi u vezi modula: <i>Korisne web stranice za dalje čitanje (min. 5 - max. 10)</i>	https://europa.eu/european-union/topics/environment_hu <i>Web sajt EU za zaštitu životne sredine</i>
	http://www.kothalo.hu/labnyom/ <i>Ekološki otisak stopala-test</i>
	http://www.epodzaci.org/decija-ekologija/ekologija-za-decu <i>Ekologija za decu</i>
	https://www.youtube.com/watch?v=oBj2yyGn58 <i>Društvo potrošača;</i>
	https://vimeo.com/56093731 <i>Čovek i odnos porema okolini</i>

Sažim glavnih tačaka

- Ljudska sredina je svet oko nas, gde živimo svoj svakodnevni život i radimo sa svojim svakodnevnim aktivnostima.
- Zaštita životne sredine je društvena aktivnost, koji ima za cilj sprečavanje, ublažavanje ili otklanjanje štete koju nanosi ljudsko društvo.
- Pokret za život bez otpada (Zero waste) ima 5 osnovnih pravila: odbiti, smanjiti, ponovo koristiti, reciklirati, kompostirati.

Samokontrolni test

Pitanja za više izbora sa više od jednog tačnog odgovora (min. 5)

1. Pitanje:	Koji su najvažniji elementi životne sredine? (6 tačnih odgovora)
1.Odgovor	Voda
2.Odgovor	Okolina naselja
3.Odgovor	Zemlja
4.Odgovor	Vazduh
5.Odgovor	Prostor
6.Odgovor	Živi svet
7.Odgovor	Saobraćaj
Tačni odgovori	1,2,3,4,5,6
2. Pitanje:	Koji su osnovni ciljevi zaštite životne sredine? (3 tačna odgovora)
1.Odgovor	Zaštita naših materijalnih dobara
2.Odgovor	Čuvanje naše tradicije
3.Odgovor	Zaštita naše intelektualne svojine
4.Odgovor	Svaki
5.Odgovor	Zaštita ljudskog zdravlja
Tačni odgovori	1,3,5
3. Pitanje:	Tačno ili netačno? Uverenje: Zadatak prirodnog obrazovanja je, da ojača urođeni spontani interes i radoznalost deteta, što se manifestuje u svetskim fenomenima.
1.Odgovor	Tačno
2.Odgovor	Nije tačno
3.odgovor	Ni jedna
Tačni odgovori	1
4. Pitanje:	Šta se promenilo sa jačanjem tržišne ekonomije
1.Odgovor	Naše navike spavanja

2.Odgovor	Naše konverzacijiske navike
3.Odgovor	Naše navike u ishrani
4.Odgovor	Korišćenje sredstava
5.Odgovor	Naša hrana
Tačni odgovori	3
5. Pitanje:	Koliko nam je limenki potrebno da se napravi biciklo u procesu reciklaže?
1.Odgovor	300
2.Odgovor	400
3.Odgovor	700
4.Odgovor	900
5.Odgovor	1100
Tačni odgovori	3

One Great Thing We
Are Not Conserving Is Our Past

Literatura

Pozivanje, izvori

1.	Fleischer Tamás: FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS: KÖRNYEZETI, TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI TÉNYEZŐK, http://real.mtak.hu/3964/1/fleischer_fe-fejl-kor-tar-gaztenyezok_kum07.pdf
2.	Kerényi A.: Környezettan. Természet és társadalom globális nézőpontból. 2003. Budapest
3.	Dr. Moser, Dr. Pálmai: A környezetvédelem alapjai, Tankönyvkiadó, 1984
4.	Környezeti, fenntarthatósági ismeretek, Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Rendszerszervezési és Felügyeleti Igazgatóság, 2011

NAPOMENA

Ovaj dokument je izrađen uz finansijsku podršku Evropske unije. Sadržaj ovog dokumenta je isključivo odgovornost Društvo intelektualaca Braće Tan i ne odražava zvanično mišljenje Evropske unije ili Upravljačkog tela.

